

■■■ BIZTONSÁG ÉS KOCKÁZATOK ■

A biztonságra való törekvés – A szubjektív biztonságérzet – Korrupció és a közerkölcs válsága – Államok és népek a szervezett bűnözők kezében – A gondviselő állam a múlté – A civilizált világ peremén – A biztonság megrendülése – Rizikófaktorok – A civilizáció kockázatai – A betegségekől való félelem – Az örök fiatalság forrása – Természetrombolás – Szennyezett élelmiszerek – Járványszerű elhízás – Társadalmi mobilitás – Közúti balesetek – „Ez nem történhet meg még egyszer!” – Autókaravánok Európában – Ember- és szerokereskedelem – Az életminőséget meghatározó társadalmi tényezők

A BIZTONSÁGRA VALÓ TÖREKVÉS

A biztonságra való törekvés alapvető szükséglete minden normális embernek. Nem véletlen, hogy az ember megjelenése óta a csoportok legrégebb és legalapvetőbb feladatai közé tartozott a csoporttagok életének és életfeltételeinek a védelme. Ezt a funkciót később az államok vették át. Azóta a népesség biztonságának a garanciája a hatalom gyakorlásának az egyik legfontosabb célja és legitimitásának az alapja. A kortól és a körülményektől függően a hatalom mindig másként tekintett a biztonságra és kockázatokra. Egészen a legutóbbi időkig elsősorban katonai védelmi problémaként merült fel ez a kérdés, érthetően, hiszen a fenyegetettség többnyire területfoglalás formájában jelent meg, amellyel szemben a katonai erő és a haditechnikai eszközök jelentették a hatékony védelmet.¹²⁵ Az, hogy a külső ellenség mellett az emberek biztonságát sok más egyéb is fenyegeti, sokáig fel sem merült.

A biztonság kérdése tehát változó fogalom, amely pszichológiai értelemben az egyes emberek életének, testi és lelki épségének, életkörülményeinek és életminőségének a veszélyektől és kockázatoktól való mentességét, a külső erőszaktól való megóvását jelenti. Az életfeltételek és nyersanyagforrások szűkülése miatt ma sem zárhatók ki az államok közötti háborús konfliktusok, a világgazdaság globalizálódásával azonban felerősödtek az országok közötti függőségek, amelyek csökkentik a háborúk veszélyét. Ezzel együtt a külső fenyegetettség mellett olyan problémák jelentek meg, amelyek túlmutatnak a katonai biztonság körén, és nemzetközi feszültségekhez vezethetnek. Ide szokták sorolni az energiakészletek szűkülését, a nemzetközi bűnözést, az embercsempészetet, pénzmosást, illegális fegyverkeres-

¹²⁵ *A biztonság és az új világrend.* Budapest, 2008, Emberi Jogok Magyar Központja Közalapítvány, 53.

kedelmet, a nagyarányú migrációt, a környezetszennyezést stb. Ezek a kockázati tényezők az egyes emberek biztonságát látszólag kevésbé veszélyeztetik, valójában a szerepük az életminőség szempontjából korántsem lebecsülendő.

Olyan új kockázati tényezők is megjelentek, amelyek korábban teljesen ismeretlenek voltak. Az új (világ)gazdaság már nem a nemzetállamok szintjén szerveződik, az államok egyre inkább kiszolgálójává válnak a transznacionális vállalatoknak, ami azzal a következménnyel jár, hogy mind kevésbé képesek az adott közösség biztonságának fenntartására. Míg korábban a háborús konfliktusok hátterében a nyersanyagforrásokért és a piacokért folyó versengés állt, ma ez a küzdelem a nemzetközi pénzpiacra tevődött át. A hitelkamatokkal, nemzetközi értékpapírokkal, valutakereskedelemmel való tőzsdei spekuláció mindennél nagyobb veszélyt jelent egyes országok belső működésére, a társadalmi biztonságra és az emberek életminőségére.

A biztonság pszichológiai értelemben az egyes emberek életének, testi és lelki épségének, életkörülményeinek és életminőségének a veszélyektől és kockázatoktól való mentességét, a külső erőszaktól való megóvását jelenti.

A kormányok sok esetben nincsenek abban a helyzetben, hogy szavatolják az emberek biztonságát. Márpedig a lakosság az állam kiemelt feladatának tartja a közbiztonság, a közrend és törvényesség szavatolását, az élet védelmét, a testi épség és a tulajdon biztonságát. Rendkívül érzékenyen reagálnak az emberek a társadalmi egyenlőtlenségekre is. Nemcsak azért, mert a nagy jövedelmi különbségeket sérelmesnek találják, ennél sokkal nyugtalanítóbb, hogy jelentős javakra csak a társadalmi szolidaritás és biztonság rovására lehet szert tenni. Az átlagpolgár szemében ma nem a társadalom periferiájában élők, hanem az újgazdagok jelentik a bűnözés melegágyát. Nem alaptalanul, hiszen ma a gyors meggazdagodás útját jelentő szervezett bűnözés jelenti az egyik legnagyobb kockázati tényezőt a világon.

Ez a probléma különösen Közép-Európában szembetűnő, ahol a szocializmus évtizedei alatt az államosítással, a teljes foglalkoztatottsággal, valamint a magánvagyonok ellenőrzésével és korlátozásával sokáig elfogadható szinten lehetett tartani a közbiztonságot, ami kétségkívül erősítette az emberekben a bizalmat és szolidaritásérzést, annak ellenére, hogy a társadalom ideológiai alapon szerveződött. A politikai rendszer átalakulásával, a szabad tőkeáramlással, a kapitalista termelési modell átgondolatlan importálásával a társadalmi biztonságérzet rohamosan csökkenni kezdett, és ma a mélyponton áll. A bizalmi válság miatt egész Közép-Európa bajban van, ami sokkal nagyobb kockázati tényezőt jelent a jövő szempontjából, mint a gazdasági és pénzügyi válság. A növekvő bizalmatlanság ugyanis

mindig együtt jár a társadalmi integráció csökkenésével, ami a politikai hatalom korrumpálódásának és a bűnözés robbanásszerű növekedésének a veszélyével jár. Ezzel a kör bezárul.

A SZUBJEKTÍV BIZTONSÁGÉRZET

A megváltozott fenyegető helyzet szubjektív megélése rossz közérzet formájában csapódik le az emberek lelkében, magának a veszélyhelyzetnek a mibenléte azonban nem tudatosult kellőképpen. Az átlagemberek egyelőre a társadalmi ellátórendszerek zavarát, a megélhetési viszonyok rosszabbodását érzélik, míg az értelmiségiek többnyire leragadnak a politikai vezetés és társadalmi irányítás hiányosságainak az elemzésénél. Ezek az elemzések kétségkívül fontos információt jelentenek a társadalom működési zavaraira vonatkozóan, ám korántsem elégségesek az előállt bizonytalan társadalmi helyzet mibenlétének a megértéséhez. Az új feszültségforrások sokkal általánosabbak és veszedelmesebbek a mindenkori politikai vezetés alkalmasságának vagy alkalmatlanságának kérdésénél. A gazdasági bűnözésnek nagy teret engedő új világtrend az, amelynek nyomása alatt a társadalom védelmére létrehozott hagyományos eszközök kezdenek elégtelenné válni. Ez az, ami nehezen tudatosul az emberekben.

A szubjektív biztonságérzet egyénenként másként jeleníti meg a kockázati tényezőket. A nyugati országokban a társadalmi ellátórendszerek működési zavarai ellenére egyelőre még kompenzálják az előállt léthelyzetet. Természetesen másként reagálnak a helyzetre azok, akik adósságsapdába estek, elvesztették munkahelyüket, megromlott az egészségük, mint azok, akik egyelőre biztonságban érzik magukat. Az iskolázottsági szint is befolyásolja a biztonsággal és kockázatokkal szembeni érzékenységet. Továbbá a különböző társadalmi rétegekhez tartozók is másként értékelik a kockázati tényezőket, attól függően, hogy mennyire vesznek részt a közéletben, mennyire igénylik a beleszólást a társadalmi kérdésekbe, vagy beérik azzal, hogy a négy fal között élnek le az életüket.

Az átlagpolgár számára az egészségügyi ellátás, az oktatás, a munkalehetőség, a betegbiztosítás és az időskori ellátás jelenti a kiszámítható életfeltételeket, míg a társadalmi egyenlőtlenségekből fakadó hátrányokat nem feltétlenül érzékeli, mint ahogyan a társadalmi-politikai modellekkel sem sokat törődik. Ezekkel a kérdésekkel akkor kezdenek az emberek foglalkozni, amikor a jóléti társadalom szövete szakadozni, bomlani kezd, illetve amikor a társadalmi ellátó-

*Az új
feszültségforrások
sokkal
általánosabbak és
veszedelmesebbek
a mindenkori
politikai vezetés
alkalmasságának
vagy
alkalmatlanságának
kérdésénél.*

tőrendszerek válságba kerülnek. Most ez a helyzet. Úgy tűnik, hogy a kiszámítható jövő a XXI. század érkezésével továtűnt. A szociológiai és pszichológiai kutatások sora igazolja, hogy a társadalom többségének a közérzete, biztonságérzete alapjaiban rendült meg.

A volt szocialista országokban a társadalmi ellátórendszerek leépülése sokkal érzékenyebben érinti az embereket, mint Nyugaton. „Szociológiai kutatások szerint csupán a társadalom egytizede tartja a maga számára előnyösnek az új rendszert, nagyjából a fele vesztesnek érzi magát, és kb. negyven százalékuk gondolja azt, hogy a helyzete nem romlott ugyan, de a jövőt tekintve már bizonytalanságban érzi magát.”¹²⁶ A kockázattudat legkifejezettebb formában a munkahely elvesztése miatti aggodalomban jut kifejezésre. A munkanélküliség következtében százezrek anyagi biztonsága rendült meg, közülük sokan a kriminalitás peremére kerültek. Külön problémát jelent a fiatalok munkába állása, illetve a számukra megfelelő munkahelyek hiánya, amit egyes kutatók „időzített bombának” tartanak. „A munkanélküliség kezelésének egy ideig hathatós eszköze volt a hosszú időn keresztül való folyamatos tanulás. Mára azonban nyilvánvalóvá vált, hogy többségüknek képzettségüknek nem megfelelő, alacsonyabb státusú munkával kell beérnie, vagy munkanélküliséggel kell szembenéznie” – írja Juhász Erika tanulmányában.¹²⁷ A frusztrációt nemcsak a munkahely hiánya jelenti, hanem az a felismerés, hogy úgy érzik, „bolondját járatták” velük, mert a költségek és a befektetett munka értelmetlenné vált. Ez a frusztráció előbb-utóbb komoly társadalmi feszültségforrássá válik.

...a kiszámítható jövő a XXI. század érkezésével továtűnt. A kutatások sora igazolja, hogy a társadalom többségének a közérzete, biztonságérzete alapjaiban rendült meg.

KORRUPCIÓ ÉS A KÖZERKÖLCS VÁLSÁGA

A korrupció a közélet és a közerkölcs bomlottságán alapszik, amelyben nagy szerepet játszik a rövid távon megszerezhető javakra való irányultság. A ma emberének a cselekvési stratégiájában az „itt és most” az irányadó, legyen szó akár állásról, hitelekről, javokról, szellemi termékekről, szerelemről, boldogságról. Ez a cselekvési stratégia azokban a társadalmakban harapódzik el, amelyekben hiányzik a távlatos gondolkodás, nincsenek politikailag megfogalmazott, az emberek többsége számára elfogadható, reális célok. A bomlási folyamat mindig az üzleti és állami szféra találkozási pontjain üti fel a fejét először, de – miután a visszaéléseket a politikusok és az igazságszolgáltatási szervek rendre eltussolják, a visszaéléseken kaptak egy idő után már nem is esnek rossz társadalmi megítélés alá, hanem követendő példává válnak – a

¹²⁶ Juhász Erika: Biztonság és kockázatok a XXI. század elején. In *A biztonság és az új világrend*. Budapest, 2008, Emberi Jogok Magyar Központja Közalapítvány, 63.

¹²⁷ Uo.

korruptió métegyként átjárja az egész társadalmat. Az üzletemberek úgy tartják, hogy ma egyáltalán nem, vagy csak rendkívül nehezen lehet korruptiómentesen érvényesülni az üzleti életben.

A korruptió világjelenség, de drámai módon Közép-Európában, a volt szocialista országokban harapózódott el a rendszerváltással egy időben, annak egyik folyamányaként.¹²⁸ A volt szocialista országokban az átlagemberek szemében a politikusok annyira hitelüket veszítették, hogy kész ténynek veszik az egész állami apparátus korumpáltóságát. A gyanú nem minden alap nélküli, hiszen köztudott, hogy a pártok pénzelésének a kérdése megoldatlan, ami önmagában véve is a korruptió egyik forrása. A pártok elsősorban gazdasági érdekszövetségként működnek, és csak másodsorban funkcionálnak politikai érdekképviselői szervként, már ha egyáltalán saját csoport-érdekeiken kívül bármiféle releváns társadalmi érdeket képviselnek. A politikai szférában kialakul a személyes kapcsolatok rendszere, amelyen belül a párttagok szívességet tesznek egymásnak más szívességek fejében. Ezen túlmenően hozzáértő szakértők helyett rendre pártkáderek kerülnek az állami hivatalok élére. A térségben a megvesztegethetőség és a megvesztegetési szándék egyszerre van jelen. Nemcsak a politikusok, de az egyszerű emberek is természetesnek tartják, hogy pénzbeli vagy természetbeni juttatások ellenében, viszonzás alapon, cserébe jogtalan előnyökhöz juthatnak pályázatok elbírálásánál, ösztöndíjak, közpénzek odaítélésénél.

A Transparency International (TI) 180 ország nevét tartalmazó éves korruptió listája szerint Magyarország – Ciprussal holtversenyben – a 39–40. helyen áll. A listát Új-Zéland, Dánia és Finnország vezetik, míg a legkorruptabb ország ez idő tájt Szomália, de nem sokkal marad le mögötte Irak és Haiti sem. Afganisztán ugyancsak az utolsók között van, míg Svédország, Szingapúr és Izland az élcsoporthoz tartoznak. Szerbia valahol a középmezőnyben található.

A korruptió index 1 és 10 között osztályozza a korruptió mértékét az egyes országokban, 5 alatt súlyosnak, 3 alatt pedig már válságosnak minősítve a helyzetet. Magyarország most Ciprussal együtt 5,3-as osztályzatot kapott. A környező országok, illetve új EU-tagok közül Csehország a 41., Szlovákia a 49., Litvánia és Lettország az 51–52., másokkal együtt holtversenyben a 61. helyen áll Lengyelország, a 64–70. helyen Törökország, Bulgária, Horvátország és Románia áll. Új-Zéland, Dánia és Finnország indexe 9,4, míg a legkorruptabb ország Szomália – 1,4 ponttal. Oroszország 2008-as évben a 121. helyen állt, egy évre rá a 143. helyre esett vissza.¹²⁹

A bomlási folyamat mindig az üzleti és állami szféra találkozási pontjain üti fel a fejét először.

¹²⁸ Halász Gyula: Szélmalomharc? Interjú Slobodan Beljanskival, a Köztársasági Korruptióellenes Ügynökség tagjával. *Magyar Szó*, 2009. augusztus 18. 19.

¹²⁹ Korruptió: verjük a közép-európaiakat. [2007. szeptember 26.] Online. <http://index.hu/belfold/krrpt0926/>

ÁLLAMOK ÉS NÉPEK A SZERVEZETT BŰNÖZŐK KEZÉBEN

...a bűnöző szervezetek élén álló személyek olyan magas gazdasági, államigazgatási és/vagy politikai pozíciót töltenek be, hogy nem lehet őket elérni. Hatalmuk és befolyásuk révén mindent elintéznek.

A világgazdasági verseny hihetetlen mértékben növeli a meglévő társadalmi egyenlőtlenségeket, ami önmagában véve is jelentős kockázati tényező. A nagy veszélyforrást az jelenti, hogy a gazdaság határok nélkülivé válása kedvező körülményeket teremtett a nemzetközi bűnözés számára. „A kábítószer, az illegális fegyver- és legújabbban a szervkereskedelem nemzetközileg szervezett, modern technikával felszerelt hálózatai ellen a rendőrség még nemzetközi összefogással is alig tud eredményesen fellépni.” – írja Juhász Erika a *Biztonság és kockázatok a 21. század elején* című elemzésében.¹³⁰ Az eredménytelenség egyik oka az, hogy a bűnöző szervezetek élén álló személyek olyan magas gazdasági, államigazgatási és/vagy politikai pozíciót töltenek be, hogy nem lehet őket elérni. Hatalmuk és befolyásuk révén, amely egyre növekszik, mindent elintéznek. Az állami hatóságokat megvesztegetik, beépülnek a politikai hatalomba, a bűnözésből származó tőkéjüket az „off shore” cégeken keresztül legális ágazatokba fektetik, megvásárolnak maguknak jól menő legális vállalatokat, vagyonukhoz így nem lehet hozzányúlni. Az összefonódások miatt egyre inkább elmosódik a határ a legális és illegális vállalatok és pénzügyletek között. Az említett tanulmány szerzője hivatkozik egy nemzetközi vizsgálat eredményére, amelyet több száz vállalat vezetői körében végeztek. A vizsgálat adatai szerint a megkérdezettek fele már az 1990-es évek közepén rendkívül súlyos problémának tartotta a gazdasági bűnözést.¹³¹ Azóta a helyzet sokat romlott.

Rendkívül nagy a veszélye annak, hogy azok az országok, amelyekben gyenge a hatalom ellenőrzése, hiányzik a demokratikus államszerkezet, a szervezett bűnözők kezébe kerülnek. Félő, hogy ez sok esetben már meg is történt. Az egykori szocialista országokban az államhatalom már nem nagyon képes az adófizetők biztonságának a védelmére, helyette a nemzetközi gazdasági/politikai oligarchia érdekeit képviseli. A növekvő bűnözéssel szembeni állami tehetetlenség a nyugati civilizáció rákfenéjévé kezd válni, ami nemcsak biztonsági kérdésként merül fel, hanem a társadalom kulturális-politikai alapjait fenyegeti.

A vagyonos rétegek, köztük a szervezett gazdasági bűnözők, őrző-védő társaságokkal próbálják maguknak megvásárolni a biztonságot, a társadalom széles rétegei viszont egyre inkább kiszolgáltatottá válnak a kriminalitással szemben. Az állam biztonsági, védelmi és szabályozó szerepe ilyenformán lassan a múlttá válik. A közbiztonság és közrend

¹³⁰ *A biztonság és az új világrend.* Budapest, 2008, Emberi Jogok Magyar Központja Közalapítvány, 57.

¹³¹ I. m. 58.

védelmének új szervezeti formáira van szükség, amelyek a rendőrség mellett magukban foglalják az önkormányzatok és helyi közösségek fokozottabb szerepvállalását, ez azonban még a jövő zenéje.

A GONDVISELŐ ÁLLAM A MÚLTÉ

Természetesen azt várni, hogy az állam minden polgára erényes legyen, és a közjó érdekében tevékenykedjen, amint azt Rousseau feltételezte, naiv ábránd csupán. Valójában kevés olyan ember van, aki ne próbálná meg a közjó elé helyezni saját külön érdekeit. Ennélfogva egy jogállam sosem lesz képes maradéktalanul biztosítani polgárai személyének és javainak abszolút biztonságát. Azzal együtt, hogy az individuuum felértékelődött, az „állammal szembeni követelések” is jóval erőteljesebben jelentkeznek a modern társadalmakban, mint a korábbi formációkban – írja Castel.¹³²

Az individuumból építkező társadalmakban a cselekvési szabadságra, mind a védettségre való igény végtelen és kielégíthetetlen. Miközben az emberek mind kevésbé érzik szükségét, hogy a közjó érdekében maguk is tegyenek valamit, teljes szabadságot követelnek maguknak, amit a gazdagságban és a hatalomban látnak megtestesülni. Ugyanakkor a társadalom részéről védettséget követelnek maguknak, amit csak a korlátlan hatalmú állam lenne képes biztosítani, ennek viszont a modern ember a leghatározottabban ellene van. „A modern kor embere feltétlenül ragaszkodik ahhoz, hogy az élet minden területén (a magánéletét is beleértve) megkapja azt, ami »kijár« neki...”, ugyanakkor egyre nagyobb szabadságot követel magának, egyre kevesebb korlátozást tűr el. Ez a két logika nem fér össze, a valóságban „sosem feleltethető meg egymásnak” – mondja Castel.¹³³ Ez az skizofrén tudatállapot az, amely paralizálja a modern társadalmat: a korlátlan személyi szabadság és a teljes körű társadalmi védettség igénye nem fér össze egymással. Nincs személyi biztonság a törvényességhez való ragaszkodás – lemondás, önkorlátozás, a közjóért való fáradozás, mások jogainak a tiszteletben tartása – nélkül.

Az individualizmus térhódításával napról napra mélyül a szakadék az emberek pogári szabadságigénye, az ezt biztosítani hivatott társadalmi jogszerűség erősödő követelménye, illetve a biztonság érdekében hozott korlátozó intézkedések között. Ez a helyzet nemcsak az egyén tudatát, gondolkodását teszi ellentmondásossá, hanem modern demokrácia működését is. Az emberek jogot formálnak a biztonságra (szabadságra, tulajdonra, személyiségük tiszteletben tartására,

A korlátlan személyi szabadság és a teljes körű társadalmi védettség igénye nem fér össze egymással.

¹³² Robert Castel: i. m.

¹³³ Uo.

önmegvalósításukra stb.), anélkül hogy őket a közjó tisztelésére, a másokat (is) megillető jogok betartására lehetne kötelezni. Ennek folyamánként állt elő az a visszás helyzet, amit a törvénytisztelő emberek úgy fogalmazznak meg, hogy a jog a bűnözőket védi, míg a tisztességes embereket bünteti. A bűnözők, normaszegők ugyanis mindig megtalálják (miután jól ismerik) azokat a kiskapukat, joghézagokat, törvényes előírásokat, amelyek mögé el tudnak bújni, ellentétben a tisztességes emberekkel, akik rendszerint jóérzésükre, erkölcsükre szoktak hagyatkozni.

A CIVILIZÁLT VILÁG PEREMÉN

A bűnözők mindig megtalálják (miután jól ismerik) azokat a kiskapukat, joghézagokat, törvényes előírásokat, amelyek mögé el tudnak bújni, ellentétben a tisztességes emberekkel, akik rendszerint jóérzésükre, erkölcsükre szoktak hagyatkozni.

Robert Castel a társadalmi biztonság két fajtáját különbözteti meg. Az egyik személyiségünk és javaink biztonsága, melyek – a jogállamban – mint alapvető szabadságjogok illetnek meg minden embert. Társadalmi biztonságunk másik formáját a társadalombiztosítási rendszerek jelentik, amelyek „az egyének helyzetének tartós megromlását okozható alapvető kockázatokkal szemben (betegség, baleset, nélkülözésekkel teli öregkor) jelentenek védelmet”.¹³⁴ Az élet előreláthatatlan viszontagságaival szemben nincs teljes védelem, azok következményeit azonban, például az elszegényedést, a társadalmi lecsúszás veszélyét mérsékelni lehet. Castel nem túloz, amikor azt állítja, hogy a fejlett országokban a védelem e két fajtáját illetően az emberek olyan biztonságban élnek, amilyenhez hasonló soha társadalom még nem tudott biztosítani tagjainak.¹³⁵

A béke nyugalma megzavarhatják háborúk, a közösséget megosztó belső konfliktusok, „testvérharcok”, az igazságosság elve nem mindig érvényesül ilyen-olyan önkényurak miatt, ezek az erőszak- és veszélyforrások azonban az úgynevezett civilizált világban mindinkább a múlthoz tartoznak. Ha vannak is visszaesések, gazdasági és politikai megrázkódtatások, vélhetően nem kell tartani az önkény és erőszak állandósulásától. Castel szerint ezek az erőszakforrások Nyugat-Európából és az Egyesült Államokból nézve a „múlt idők emlékének tűnnek”, „a háború, kísértete is messzire sodródott”. Azonban mi, akik Európa kevésbé szélvédett szegletében élünk, az elmúlt években saját bőrünkön tapasztalhattuk, hogy ez a derűlátás egyelőre nem megalapozott. Az elmúlt évek balkáni háborúi súlyos katasztrófával jártak, amelyek sok százezer ember halálát okozták. De az önkényuralomról sem beszélhetünk múlt időben, hiszen a „civilizált világ peremén”, ahova Robert Castel sorol bennünket, az

¹³⁴ Uo.

¹³⁵ Uo.

alapvető emberi szabadságjogok lépten-nyomon sérülnek, ami pedig a társadalombiztosítási rendszereket illeti, azokat az új politikai hatalom épp most veri szét.

Castel tanulmányának megjelenése óta az Egyesült Államok is háborús kalandokba bocsátkozott, magával rántva néhány nyugat-európai csatlós államot, amelyik vonakodva ugyan, de részesévé vált a Közel-Keleten okozott katasztrófának. Az erőszak szelleme tehát ott kószál a „civilizált világban” is. Ennek ellenére Nyugaton a társadalmi létbizonytalanság, a kiszolgáltatottság, az egyik napról a másikra való tengődés látszólag tovatűnt, az emberek nincsenek kiszolgáltatva mindenféle lehetséges bajnak és szerencsétlenségnek. Csakhogy Európa keleti felében épp azt követően csökkent a társadalmi létbiztonság, és nőtt a sorsnak való kiszolgáltatottság és sebezhetőség, miután a diktatúrát felváltotta a demokrácia. Miután a nyugati szakértők által irányított „rendszerváltás” az emberek sokkal nagyobb tömegeit kényszeríti arra, hogy egyik napról a másikra tengődjenek, mint azelőtt. Mi több, az egyszerű emberek számára úgy tűnik, hogy maga a nyugati civilizációhoz való felzárkózás az oka számtalan bajnak és szerencsétlenségnek.

Manapság már, mondja Castel, „életünk napjai nem úgy araszolnak előre, hogy különféle biztonsági hálók ne védenének születésünk pillanatától halálunk órájáig bennünket. Az, amit – találó névvel – a »társadalomban élés biztonságának« nevezünk, a lakosság elsöprő többsége számára joggá lett, tömegével keltve életre olyan egészségügyi és szociális intézményeket, amelyek felelősen törődnek az egészségi állapotunkkal, iskolázási problémáinkkal, életkorunk előrehaladtát követő romló képességeinkkel, testi és lelki betegségeinkkel”.¹³⁶ Ez oly mértékben igaz – teszi hozzá –, hogy szokássá lett e társadalmakat „biztosítási társadalmakként” leírni, vagyis olyanokként, amelyek mintegy jogként szavatolják tagjaik biztonságát.

Nos, ha ez így van, márpedig nincs okunk ebben kételkedni, akkor a volt szocialista országok megint utat tévesztettek, nem ahhoz a Nyugathoz csatlakoztak, amelyről Castel beszél. Hiszen az Európai Közösséghez újonnan csatlakozott államokban – a felzárkózás jegyében – éppen most verik szét az eddig úgy-ahogy működött egészségügyi és szociális intézményeket, és az irányadó eszmék tolmácsolói legkevésbé az emberek egészségi állapotával, iskoláztatási problémáival, életkoruk meghosszabbításával, életminőségük javításával törődnek. Úgy tűnik, hogy a „civilizált világ peremén” valakik az orruknál fogva vezetik az embereket.

...az egyszerű emberek számára úgy tűnik, hogy maga a nyugati civilizációhoz való felzárkózás az oka számtalan bajnak és szerencsétlenségnek.

¹³⁶ Uo.

A biztonság körül azonban a „civilizált világban” sem stimmel minden, és erre Castel is következtetni enged. Ezekben védelmekről átszótt, jogilag körülbástyázott társadalmakban a biztonságért való aggódás szüntelenül és mindenütt jelen van. Bármennyire visszaszorítottuk is az erőszak legsúlyosabb formáit, a biztonságunkért való aggódás a szó legszorosabb értelmében általános, össznépi gond, mondja Castel. Meglátása szerint ez arról tanúskodik, hogy „az emberek semmiben sem ismernek határt, a védelmek szakadatlan, megállást nem ismerő hajszolása, a biztonság fékevesztett keresése teszi őket szorongóvá és nyugtalanná”.¹³⁷ Ezen a logikai szálon eljut addig a gondolatig, hogy újra kellene gondolnunk, jobban meg kellene értenünk az emberek védelmének és biztonságigényének a kapcsolatát.

A biztosítás és kockázat viszonya korántsem olyan egyszerű és egyértelmű, mint gondolnánk. Hiába próbáljuk meg az emberek életét biztonságosabbá tenni az élet bizonyos vonatkozásaiban, ha ők ugyanakkor cselekvő magatartásukkal növelik a kockázatot. A közlekedési balesetek száma elvileg jelentős mértékben csökkenthető az úthálózat javításával és egy műszakilag jobb gépkocsiallománnyal. De mi történik a valóságban? A balesetek száma nem csökken, hanem inkább nő. A jó utak és a műszakilag kifogástalan gépkocsi arra készítetik a volán mellett ülőt, hogy a sebesség növelésével visszaállítsa a vezetéssel járó korábbi kockázatot.

A BIZTONSÁG MEGRENDÜLÉSE

Mint mondtuk, a modern társadalmaknak alapvető törekvése, hogy minél jobban szavatolja az emberek biztonságát, és ugyanakkor biztosítsa az individuumok számára a mozgásteret személyiségük kibontakoztatásához, a biztonságérzés szempontjából súlyos ellentmondást, gyakorlatilag feloldhatatlan konfliktust rejt magában.

A biztonság megrendülésének más oka is van. A társadalom megpróbálja a kockázatokat elhárítani vagy minimálisra csökkenteni, az individualista ember azonban cselekvési szabadsága révén ezt gyakran semlegesítheti, amennyiben, ha érdekei úgy kívánják, hajlandó a normákat, elvárásokat kérdéseessé tenni. Az individualizmus térhódításával újfajta kockázatok és a kockázatokra való érzékenység új formái jönnek létre.¹³⁸ Jelenleg ott tartunk, hogy a modern individuum körül kezd újrarajzolódni a világ annak függvényében, ahogyan megtagasztalja a maga sebezhetőségét: fittyet lehet hányni a közösségnek, a családnak, ez azonban halálos kockázatokkal jár együtt.

Úgy tűnik, hogy a „civilizált világ peremén” valakik az orruknál fogva vezetik az embereket.

¹³⁷ Uo.

¹³⁸ Uo.

Az új kockázatok fölbukkanását tehát nemcsak a szociális biztonsági háló további tökéletesítésének igénye eredményezi, ahogyan Castel véli, hanem az egyénnek az a sajátos törekvése is, hogy individualizmusától hajtva ismételten próbára tegye önmagát, lehetőségeinek a határait, képességeit. Miközben a társadalom minimálisra csökkentette a régi veszélyforrásokat, ezzel együtt „unalmassá” is tette az emberek életét, akik közül sokan fokozott belső késztetést éreznek arra, hogy ismételten felesleges kockázatokat vállaljanak magukra. Castel felfogásával ellentétben, aki az állampolgári és a szociális védelmek kapcsán arra a következtetésre jut, hogy napjainkra általánossá vált a *kockázattól való viszolygás és félelem*, jómagam árnyaltabban látom ezt a kérdést. Pszichológusként azt látom és tapasztalom, hogy a modern ember keresi a kockázatot. Nemcsak az a baj, hogy nincs tökéletes társadalom, amely – a jóistenen kívül és a halált leszámítva – mindenféle veszélytől megóvhatna minket, hanem az a probléma, hogy az életért folytatott küzdelmes évezredek elmúltával, immár kellő és állandó kockázatok hiányában, a modern ember üresnek és értelmetlennek találja az életet. Nem azért aggódik, hogy valami fel ne dülje békéjét, biztonságát és nyugalját, hanem (sokszor tudattalanul) kockázatos helyzeteket teremt magának: elhanyagolja kapcsolatait, kikapukat keres a törvényeken, anyagi lehetőségeit meghaladó vásárlással, hitelfelvétellel, gyorshajtással, alkohollal, droggal próbálja izgalmasabbá tenni életét.

Ez nem azt jelenti, hogy az embernek ne lenne félnivalója a modern társadalmakban, ne lenne oka aggodalomra, s ne lenne valós igény biztonságának növelésére. Csak azt szeretném hangsúlyozni, hogy mindez nem jelent garanciát a békés és boldog (kockázatmentes) életre. Mert ha minden veszély elmúlna a fejünk fölül, és esélyt kapnánk arra, hogy egy igazságos, veszélytelen, szép és emberi világban éljünk, önző individualistaként magunk tennénk róla, mint ahogyan teszünk is, hogy a világ igazságtalan legyen, viselkedésünkkel veszélyt hozunk magunkra és másokra.

Netán mégis igaz lenne, hogy ha az „ördög” nem lakozna az ember lelkében, a világ már rég igazságos, szép és emberséges lenne?

RIZIKÓFAKTOROK

Biztonság ide, biztonság oda, aki megszületik, egyszer – valamilyen okból – meg is fog halni, írja Marx György a *Születni veszélyes* című tanulmányában.¹³⁹ Zérus kockázat éppúgy nem létezik, mint végtelen

Pszichológusként azt látom és tapasztalom, hogy a modern ember keresi a kockázatot.

¹³⁹ Marx György: *Születni veszélyes. Magyar Tudomány*, 1999. január.

hosszú földi élet. Aki a világra jön, az élete során mindvégig különféle kockázatoknak van kitéve. Marx György, tudós lévén, a kockázatok nagyságának precíz kiszámításába fogott, és egy képletet is összeállított. A képlet így szól: $R = W \cdot K$, ahol R a rizikó, W a bekövetkezés valószínűsége, K pedig a következmény súlyossága. Bizonyosság esetén a $W = 1$, halál esetén $K = 1$. A valószínűség értelmezése szerint, ha N számú személy mindegyikét ugyanakkora kockázatnak (R) tesszük ki, akkor a *kollektív kockázat* (a várhatóan okozott halálesetek száma) $N \cdot R$. Marx György az egyszerűség kedvéért bevezeti mikrorizikó fogalmát, ami $R = 1/1\,000\,000$ kockázatot jelent. Más szóval, ha egymillió embert egy mikrorizikó kockázatnak teszünk ki, akkor 1 halálos áldozat várható. Nemzetközi megítélés szerint ekkora kockázattal jár:

- 2500 km megtett út vonaton,
- 2000 km repülőn,
- 80 km autóbuszon,
- 65 km autón,
- 12 km kerékpáron,
- 3 km motorkerékpáron.

*...motorkerékpárra
ülni 666-szor
veszélyesebb, mint
repülővel utazni.*

Meglehet, hogy vannak emberek, akik félnek repülőre ülni, ugyanakkor, ha tehetik, naphosszat motorkerékpározni, jóllehet, ha motorkerékpárra ülnek az 666-szor veszélyesebb foglalatosság, mint ha repülővel utaznának. A kockázati különbség elképesztő. De a kerékpárosok és az autóvezetők sincsenek tisztában a kockázat nagyságával, amit magukra vállalnak, ha bekapcsolódnak a közlekedésbe. A kerékpárosok esetében 166-szor, az autóvezetők esetében 30-szor nagyobb a veszélye annak, hogy halálos kimenetelű balesetet szenvednek, mintha repülőn utaznának.

Érdemes elgondolkodni rajta, hogy mikor milyen kockázatot vállalunk magunkra. Aligha tudjuk például, hogy

- egy cigarettát elszívni,
- két hetet dohányossal együtt élni,
- fél liter bort meginni,
- tíz napot téglaházban lakni,
- három napig Budapest belvárosában lélegezni,
- két percig sziklát mászni,
- öt éven belül méhcsípéstől szenvedni,

- tíz éven belül villámcsapást kapni ugyanolyan veszélyes,
- mint 3 km-t motorkerékpáron megtenni, vagy 2000 km-t repülni.

A tapasztalat szerint az emberek egy (1) mikrorizikót elfogadhatónak, természetesnek tartanak. Ez a vélekedés összhangban van az amerikai kongresszus álláspontjával, mely szerint 1 mikrorizikó kockázat elhanyagolható mértékű, nem tekinthető figyelemre méltónak. 10 mikrorizikónál nagyobb kockázat esetében viszont kötelességünk mások figyelmét felhívni a rájuk leselkedő veszélyre, ha szolgáltatásainkat igénybe veszik. Ezért kell minden pakli cigarettára rányomtatni a figyelmeztetést, hogy „A dohányzás káros az egészségre”.

Az emberek azonban 10 mikrorizikónál sokkal nagyobb kockázatnak is kiteszik magukat, anélkül hogy emiatt akár a legcsekélyebb mértékben is nyugtalanodnának. Tulajdonképpen nincs egyetlen foglalkozás sem, amely kockázatmentes lenne, beleértve a háztartást is. A különbségek azonban az egyes foglalkozási ágazatok között igen jelentősek:

- a kereskedelmi szakmában vállalt kockázat néhány mikrorizikó évente;
- a gyárakban 10–100 mikrorizikó/év;
- a közlekedésben és építőiparban 400 mikrorizikó/év;
- a szénbányászatban 800 mikrorizikó/év,
- elektromos távvezeték építésénél 1200 mikrorizikó/év;
- tengeri olajkutakon dolgozva 1500 mikrorizikó/év;
- mélytengeri halászoknál 1800 mikrorizikó/év;
- az Egyesült Államok elnökének lenni több ezer mikrorizikó/év.

Sokan vannak, akik mindenféle veszélyes munkát elvállalnak megfelelő díjazás fejében. A nagy kockázat ellenére például igen sokan szeretnének az Egyesült Államok elnöke lenni, sőt ebbe hajlandóak rengeteg pénzt is fektetni.

Megszokott napi teendőinket végezve biztonságérzetünket nem érezzük veszélyeztetve. A fóbiasokról nem beszélve, akik zérus kockázat esetén is rettegnek. Az átlagos polgárnak napi teendői közepette néhány mikrorizikó kockázattal kell számolnia. Tudva vagy tudatlanul ennél néha sokkal nagyobb kockázatnak tesszük ki magunkat, minden egyes cselekedetünkre vonatkozóan azonban a kockázat nagyságát gyakorlatilag lehetetlen kimutatni.

A tudósok találmányra megállították az embereket az utcán, és megkérdezték tőlük, hogy mitől félnek leginkább. Nos, sokan voltak, akik azt válaszolták, hogy a betörők miatt nyugtalankodnak leginkább. Nyugaton a terroristáktól tartanak leginkább az emberek. Egyik félelem sem teljesen alaptalan, ám mindkét félelemérzet erősen túldimenzionált a valós veszély nagyságához képest.

A média nagymértékben befolyásolja, hogy mikor mire vagyunk fogékonyabbak. Főleg a gyilkosságokról szóló hírekkel szeretik borzolni a kedélyeket. A betörők mellett így sokan félnek attól, hogy gyilkosság áldozatai lesznek. De vajon mekkora a valószínűsége annak, hogy szándékos gyilkosság áldozatává váljunk? Az idevonatkozó statisztikai adatokat kockázatra átszámítva országonként jelentős eltéréseket kapunk:

- Magyarországon a gyilkosság valószínűsége 30 mikrorizikó/év;
- az Egyesült Államokban 100 mikrorizikó/év;
- Oroszországban 250 mikrorizikó/év.

...aki attól fél, hogy gyilkosság áldozata lesz, nagyon vigyázzon, mert a legvalószínűbb tettes önmaga lesz!

A veszély egyik helyen sem elhanyagolható mértékű, ámde ahogyan Marx György szellemesen megjegyzi, aki attól fél, hogy gyilkosság áldozata lesz, nagyon vigyázzon, mert a legvalószínűbb tettes önmaga lesz! Magyarországon mindenképpen, ahol az öngyilkosság valószínűsége 490 mikrorizikó/év. Ami azt jelenti, hogy 16-szor nagyobb a valószínűsége annak, hogy egy magyar ember saját kezével vet véget életének, mint annak, hogy mások megölik. Ennek ellenére a média szinte soha nem számol be ezekről a tragikus eseményekről, jóllehet a veszteség ugyanakkora.

Amerikában az átokfutóktól rettegnek az emberek. Az erős dohányosok is ettől rettegnek, holott a cigaretta 20-szor nagyobb veszélyt jelent saját életükre nézve. A dohányzás okozta halál 2000 mikrorizikó/év, annak viszont, hogy erőszakos halált szenvedjenek, Amerikában is „csak” 100 mikrorizikó/év. A dohányzás okozta halál világviszonylatban 1000 mikrorizikó/év, Kínában 500 mikrorizikó/év, Magyarországon 3000 mikrorizikó/év. Az átokfutókról szóló tévés híradásokat minden magyar család napokig tárgyalja, annak ellenére, hogy szerencsére eddig még egyetlen magyar életét sem oltották ki átokfutók. Ezzel szemben a cigaretta szedi az áldozatait. Napi 10 cigaretta 450 nappal rövidíti meg az emberek életét.

Az emberek attól is rettegnek, nehogy valami bajuk történjen, megbetegedjenek, baleset érje őket. Az aggodalmuk nem alaptalan, a legtöbb és legnagyobb veszélyt azonban általában ők maguk hozzák a saját fejükre. Azt gondolnánk, hogy ez a tudatlanságuk következménye. Ennél rosszabb a helyzet: az emberek sokszor nem akarnak a realitással szembenézni. A kockázati tényezőkkel kapcsolatban érdemes talán a haláloki statisztikát is szemügyre vennünk (1. táblázat), valamint az egyéni kockázatvállalás következményeit életkormegróvidülés formájában is kimutatni (2. táblázat).

1. táblázat

**Kockázati tényezők a haláloki statisztikában
10 millió főre kivetítve évente¹⁴⁰**

Szívbetegség	36 000
Egyéb keringési betegségek	29 000
Daganatos betegségek	28 600
Más betegségek	22 300
Légzőszervi meghűléses betegség	7 600
Máj, vese, prosztatata, fekély	6 700
Öngyilkosság	4 900
Baleset	3 500
Tüdőbaj és más fertőző betegségek	2 300
Szülés, magzati vagy genetikai ártalom	2 200
Cukorbetegség	2 000
Közlekedés	2 000
Háztartási baleset	1 300
Alkohol	1 000
Gyilkosság	300
Összesen	150 000

Igen szemléletes az egyéni kockázatvállalás következményeit életkor-megróvidülés formájában kimutatni. Ennek alapján talán jobban érzékelhetővé válik a veszély, mint a haláloki statisztikai adatok böngészésével. Íme néhány kockázati tényező, mögötte napokban kifejezve, hogy milyen mértékben rövidítik meg életünket.

¹⁴⁰ Forrás: Marx György: i. m.

2. táblázat

**A kockázatvállalás következményei
életkor-megrövidülés formájában
(magyar populáció)**

Agglegényként élni	- 3 000 nap
Kimaradni az általános iskolából	- 800 nap
Szegénynek lenni	- 500 nap
Naponta 10 cigarettát elszívni	- 450 nap
Közlekedni	- 120 nap
Évi egy alkalommal tüdőrontgenre járni	- 120 nap
1 kg súlyfölsleget növelni	- 90 nap
Nagy helyett kis autót vezetni	- 50 nap
80 km/óra helyett 120 km/óra sebesség	- 40 nap

A kockázati tényezők szerepét, illetve a veszély nagyságát illetően a helyzet országonként különbözik, a társadalmi körülmények, a vallási és kulturális hagyományok nagymértékben befolyásolják az eredményeket. A kockázatvállalás magyar populációra vonatkozó következményeit érdemes összevetni azzal a több mint 50 kockázati tényezőt tartalmazó listával, amely az Egyesült Államokban készült.¹⁴¹ A kockázati tényezők itt a várható élethosszra vannak kivetítve, a számok azt mutatják, hogy hány nappal rövidül meg egy ember élete egy-egy rizikófaktor következtében. (3. táblázat)

3. táblázat

**Különböző kockázati tényezők hatása a várható élethosszra
(Amerikai Egyesült Államok)**

Nőtlenység	- 3500 nap
Dohányzás (férfi)	- 2250 nap
Szívbetegség	- 2100 nap
Hajadonnak lenni	- 1600 nap
30% súlyfelesleg	- 1300 nap
Szénbányásznak lenni	- 1100 nap
Rák	- 980 nap
20% súlyfelesleg	- 900 nap

¹⁴¹ Björn Wahlström
A mag és az alma
héja című könyve
alapján. Online. <http://www.atomeromu.hu/erdekesseg/kockazatok.htm>

8 osztálynál alacsonyabb végzettség	- 850 nap
Dohányzás (nő)	- 800 nap
Alacsony szociális állapot (szegénység)	- 700 nap
Agyvérzés	- 520 nap
Kedvezőtlen körülmények között élni (ország)	- 500 nap
Részvétel a vietnami háborúban	- 400 nap
Szivarozás	- 330 nap
Veszélyes munkabalesetek	- 300 nap
Pipázás	- 220 nap
Elfogyasztott ételmennyiség növelése 100 cal/nappal	- 210 nap
Gépjárműbalesetek	- 207 nap
Tüdőgyulladás, influenza	- 141 nap
Alkohol (USA átlag)	- 130 nap
Háztartási balesetek	- 95 nap
Öngyilkosság	- 95 nap
Cukorbetegség	- 95 nap
Gyilkosság áldozatává válás	- 90 nap
Legális drogok fogyasztása	- 90 nap
Átlagos munkabalesetek	- 74 nap
Vízbefúlás	- 41 nap
Sugárveszélyes munkahely	- 40 nap
Elesés	- 39 nap
Gyalogos baleset	- 37 nap
Biztonságos munkabalesetek	- 30 nap
Tűzeset	- 27 nap
Energiatermelés	- 24 nap
Tiltott kábítószer (USA-átlag)	- 18 nap
Méreg (szilárd, folyékony)	- 17 nap
Fulladás	- 13 nap
Lőfegyverbaleset	- 11 nap
Természetes sugárzás	- 8 nap
Mérgező gázok	- 7 nap
Orvosi röntgensugárzás	- 6 nap
Kávé	- 6 nap
Fogamzásgátló tabletta	- 5 nap
Biciklibaleset	- 5 nap
Minden katasztrófa együtt	- 3,5 nap

Diétás italok	- 2 nap
Reaktorbalesetek – UCS (atomenergia-ellenes csoport)	- 2 nap
Reaktorbalesetek – Rasmussen	- 0,02 nap

A mellékelt táblázatok adataiból kitűnik, hogy a nőtlen férfiaknak lenni veszélyes. A nőtlen emberek rendszertelenül étkeznek, kevesebbet alszanak, erősen isznak, gyorsan vezetnek és sokkal gyakrabban verekszenek, mint azok, akiknek az oldalán egy nő áll, akire támaszkodhatnak, és aki visszafogja őket. Ha a nőtlen férfiak várható élethosszát levonjuk a nős férfiak várható élethosszából, a különbség 3500 nap. Ennyivel nagyobb kockázattal jár nőtlennek lenni. Egyedülálló nőnek lenni sem ideális, de korántsem jár olyan kockázattal, mint egyedülálló férfinak lenni. Egy nő, aki mindennél fontosabbnak tartja függetlenségét, körülbelül 1600 napot veszít el az életéből.

A dohányzás nagy veszélyt jelent nemcsak az aktív dohányosok, hanem a környezetük számára is. A statisztika alapján azt is tudjuk, hogy nagyobb fenyegetést jelent a férfiak számára, mint a nőkre. Egy férfi, aki dohányzik, várhatóan 2250 nappal él kevesebbet; ha egy nő dohányzik, 800 napot veszít az életéből.

A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet adatai szerint a világon évente több mint 2 millió ember veszti életét munkahelyi balesetben, 270 millió ember sérül meg, 160 millió pedig megbetegszik.¹⁴² A balesetek számára vonatkozó adatok hozzáférhetőek, elemezhetőek. Soha nem fogjuk megtudni azonban, hogy pontosan mennyien halnak meg hosszú távon radioaktív sugárzás következtében. A becslések nagymértékben spekulációk, és nagyon ingadoznak néhány halottól az egészen nagy számokig. Az emberek mindazonáltal jelentős fenyegető veszélynek élik meg az atomerőműveket, sokkal nagyobb körülötte a csatazaj, mint a munkahelyi balesetek körül, jóllehet összehasonlíthatatlanul kevesebben halnak meg radioaktív sugárzás következtében, mint munkahelyi balesetben.

Az egyik egy széles körű, világméretű nukleáris biztonsági elemzés eredménye, amit WASH-1400-nak vagy Rasmussen-jelentésnek hívnak, ez a kockázat 0,02 nap, más szóval a radioaktív sugárzás kevesebb mint 30 percet vesz el az életünkéből. Ezzel szemben a veszélyes munkával járó balesetek 300 napot, a háztartási balesetek 92 napot, az átlagos munkabalesetek 72 napot. A legjelentősebb atomenergia-ellenes csoport, az UCS (Union of Concerned Scientists – Aggódo

¹⁴² Baleseti statisztika. *Magyar Szó*, 2009. április 24.

Tudósok Egyesülete) által becsült érték ennél sokkal nagyobb, szerintük a sugárzás 2 napot vesz el az ember életéből. Akár az egyik, akár a másik érték áll közelebb a valósághoz, a reaktorbalesetek mind a két érték alapján az 50 kockázati tényezőt tartalmazó lista végén helyezkednek el.

A CIVILIZÁCIÓ KOCKÁZATAI

Az ember társadalmi létfeltételeiben alapvető változások mentek végbe, amelyek nyomán olyan új biztonsági kockázatok jöttek létre, amelynek nem vagyunk tudatában kellőképpen. A mai társadalmi válsághelyzet abban különbözik minden korábitól, hogy az emberiség nem rendelkezik elegendő természeti erőforrással további gazdasági növekedéshez. Olyannyira nem, hogy lényegesen több természeti erőforrást használunk el, mint amennyit ésszerű lenne, ami súlyos társadalmi és környezeti problémákkal – veszélyforrásokkal – jár együtt. Ezek közül az ismertebbek:

- globális környezeti problémák,
- az ózonpajzs elvékonyodása,
- fölmelegedés, rendkívüli klímaváltozás,
- tengerszint emelkedése,
- talajerózió, elsivatagosodás és elsavasodás,
- a biológiai rendszerek károsodása,
- energiahány,
- hulladék- és szennyezőanyagok felhalmozódása,
- élelmezési problémák.

A környezeti problémák mellett a társadalmi erőforrások hiányából, illetve azok aránytalan elosztásából nagy kockázatot jelentő társadalmi problémák sorával is számolni kell. Legsúlyosabb közülük a társadalmi polarizáció: a jövedelmi különbségekből következő feszültség, a hitelekkel, kamatokkal, inflációval való manipulálás, a rosszul működő gazdaság, az ebből adódó munkanélküliség, a gátlástalan pénzszerzés és profithajhászás, az urbanizáció és migráció negatív hatásai, a demográfiai problémák, és nem utolsósorban az erkölcsi válság. És akkor még nem szóltunk a tárgykörünket szorosabban érintő jelenségekről, a hagyományos közösségek felbomlásáról, a társadalom szocializáló és létszervező intézményeinek a zavarairól, a segítő közösségek megszűnéséről és ennek következményeiről.

Ezek az anomáliák, amelyek történelmi léptékkal mérve viszonylag új keletűek és nagyon rövid idő alatt váltak súlyos, veszélyes mértékűvé, látszólag csekély hatással vannak az egyéni életszerveződésre, valójában döntő módon befolyásolják a társadalom működését és szerveződését, így az emberek életeseleyeit is. Ezeknek a folyamatoknak és következményeiknek az ismeretében nemcsak a biztonság fogalmát kell átértelmezni, hanem az ember létfeltételeit is. A kockázat szempontjából jellegében és minőségében olyan új civilizációs veszélyforrások jelentek meg, amelyek hosszabb távon az emberiség földi létét és fennmaradását veszélyeztetik. De már ma is emberek milliónak drámai módon csökkentik az életminőségét és túlélési esélyeit.

Egyelőre nem tudjuk, hogy ezen a helyzeten hogyan lehet majd úrrá lenni, a történelmi tapasztalatok alapján azonban arra lehet következtetni, hogy ha sikerül megoldást találni, ebben a szolidaritásérzés kulcsszerepet fog játszani. Éppen ezért a családi és közösségi kapcsolatok széthullása, a mélyülő társadalmi bizalmi válság, a szolidaritáshiány az, ami pillanatnyilag a legsúlyosabb veszélyforrásnak tűnik.

*...a mélyülő
társadalmi
bizalmi válság, a
szolidaritáshiány
az, ami
pillanatnyilag
a legsúlyosabb
veszélyforrásnak
tűnik.*

A BETEGSÉGEKTŐL VALÓ FÉLELEM

Az emberek biztonságérzete és életminősége szempontjából kiemelt fontossága van az egészségnek. Az egészségromlás önmagában is súlyos csapást jelent, az ehhez társuló kiadások és keresetkiesés gyakran megélhetési gondot is jelent. Tovább rontja a helyzetet a munkahely elvesztésétől való félelem és a jövővel kapcsolatos reménytelenségérzés.

Ha megkérdezzük az embereket, hogy mit tartanak legfontosabbnak az életben, „erre a kérdésre tízből hat francia azt válaszolja, hogy az egészség” – írja Jean Sévillia a *Túl jön és rosszon* című munkájában.¹⁴³ Az értékek vizsgálatával kapcsolatos felmérésünk szerint, amelyre egy regionális kutatás keretében került sor,¹⁴⁴ nálunk is az egészség szerepelt az első helyen, a másodikon a család, a harmadikon a szeretet, a negyediken a közbiztonság, az ötödiken pedig a szabadság.

Senki sem szeret beteg lenni, még kevésbé szeretné tudatosan megrövidíteni életét. Ennek ellenére a legtöbb ember, ha nem is a halhatatlanság, de a véget nem érő ifjúság reményében él és cselekszik, ezért nem tagad meg önmagától semmit, amiben örömet leli,

¹⁴³ Jean Sévillia: i. m. 49.

¹⁴⁴ A felmérés, amelyre 1996–1997-ben került sor, Magyarországon Csongrád megyére, Romániában a Bán-ságra, Szerbiában a Vajdaságra terjedt ki. [Hódi Sándor: *Nemzeti önkép. Régiókutatás*. Tóthfalva, 2003, Logos Grafikai Műhely, 215.]

bármilyen következményekkel járjon is az rá nézve a későbbiekben. Az egészségtelen életmóddal kapcsolatos szokások ebben a hozzáállásban gyökereznek. Az állami gondoskodás és az orvostudomány fejlődése azt az illúziót keltette az emberekben, hogy ha betegek lesznek, az orvos majd meggyógyítja őket. Ezen a téren is hiányzik a távlatos gondolkodás, hiányoznak az egészségvédelemre irányuló határozott társadalmi-politikai irányelvek, amelyek az egészségtudatos életvitelre nevelnének.

AZ ÖRÖK FIATALSÁG FORRÁSA

Az ember örök életre vágyódik, ám gyakran annak érdekében sem tesz semmit, hogy szervezete károsodását, a sejtek regenerálódását támogassa, az öregedés folyamatát lelassítsa. Pedig – az orvostudomány mai álláspontja szerint – elvileg az emberek szellemileg, testileg és lelkileg sokáig jó egészségnek örvendhetnek, megőrizhetik fiatalos kinézésüket, és nem utolsósorban életkedvüket. Az idevonatkozó kutatások arra a meglátásra jutottak, hogy minderre az egyszerű, természetes életmód a legjobb orvosság. Megfigyelték, hogy a szabadon élő állatok, amelyek megszokott környezetükben élnek, eleget mozognak, a számukra természetes étkezési módot követik, és a falkában biztonságban érzik magukat, sokkal tovább élnek, és sokkal jobb kondícióval rendelkeznek, mint a mesterséges körülmények között tartott tenyészállatok. A cápák esetében például a fiatal és az öreg egyedek sejtjei és szövetei között alig van eltérés.

Az ember életkörülményei sok mindenben hasonlóak a tenyészállatokéhoz, főként a táplálkozás, a mozgáshiány és az izoláltság vonatkozásában. Ennek következtében a mai középkorúak sejtállapota és szervműködése legalább 10-15 évvel mutat többet, mint amit a kronológiai kortól elvárnánk.¹⁴⁵ A gyorsabb öregedés legfőbb oka a megváltozott életforma, amelyben kiemelt szerepet játszik:

- a tartós stressz,
- az egészségtelen étkezés,
- a fizikai aktivitás hiánya,
- a mesterséges vegyületek károsító hatása,
- a pénzhajszka,
- rossz családi körülmények,
- bizonytalan szociális viszonyok.

...hiányzik a távlatos gondolkodás, hiányoznak az egészségvédelemre irányuló határozott társadalmi-politikai irányelvek, amelyek az egészségtudatos életvitelre nevelnének.

¹⁴⁵ Halász Előd: A fiatal-ság forrása bennünk van... *Magyar Szó*, Gyógykalauz, 2009. április 23.

A mai életforma mellett igen nehéz fittnek és egészségesnek maradni, amin a reformkonyhák, a vízkúrák, szépségszalonok, relaxációs gyakorlatok és légtornák sem változtatnak sokat. A káros környezeti hatások kivédése, a mesterséges anyagok szervezetbe jutásának megelőzése egyéni akciókkal nehezen kivitelezhető, mint ahogyan a társadalom atomizálódását, az elmélyülő bizalmi válságot, a családra nehezedő nyomást sem könnyű kapcsolataink ápolásával és empátiás készségünk fejlesztésével eredményesen ellensúlyozni.

TERMÉSZETROMBOLÁS

A környezetszennyezés vagy természetrombolás azóta létezik, amióta az ember feltűnt ezen a bolygón, szükségleteinek a biztosítása ugyanis mindig is együtt járt környezetének bizonyos mértékű megváltoztatásával. Ez sokáig nem okozott semmiféle problémát. A bajok az ókor és középkor folyamán az erdőirtással kezdődtek. Mint ismeretes, a Velencei Köztársaság hajóépítői Dalmácia erdőit teljesen letarolták, ahol a hegyek máig is kopárak. Az irdatlan méretű fairsítás azóta is tart szerte a világon, ma az Amazonas őserdei vannak soron. A pénzvilág érdekei ezt diktálják.¹⁴⁶

A víz és levegő mind szennyezettebbé válik. Már az ókorban megpróbálták szabályozni, hogy egyes iparosok (tímárok, szappanfőzők, kendergyártók, kovácsok) csak a városokon kívül űzhették iparukat. Tiltani próbálták azt is, hogy az emberek a szennyvizet egyszerűen a folyóvízbe eresszék. Az ipari forradalom felgyorsította a környezetrombolást. Anglia városai már a XVIII. században elmerültek a füstben. A vízzel sem volt jobb a helyzet, a szennyvízcsatornák kezdtek egy helyben álló pocsolyákká válni.

A vegyipar megjelenésével sok olyan melléktermék kerül a levegőbe és a vízbe, amelyek veszélyes az emberre és a természetre nézve. Nagy probléma ezeknek a vegyi anyagoknak a megsemmisítése és/vagy tárolása. Igen beszédes példája az elüzetliesedett gondolkodásmódnak az a gyakorlat, ahogyan Nyugaton a szemétkérdéshez viszonyulnak. Visszaélve a gazdasági egyenlőtlenségek által teremtett helyzettel a gazdagok a szegény országokban vásárolnak szeméttárlóhelyeket. A szegénység, munkanélküliség, éhezés kihasználása néha perfidebb módon történik. Csekély jövedelem ellenében a szegény országokba telepítik környezetszennyező termelést, anélkül hogy az egészségkárosító munkahelyek kockázatairól érdemben tájékoztatnák az érintetteket. Túl azon, hogy a modern termelés kockázatainak az áthárítása

¹⁴⁶ Szabadváry Ferenc: Kis történeti áttekintés a környezeti ártalmakról. *Magyar Tudomány*, 1999. január.

a szegényekre nem vall civilizált viselkedésre, ez az út hosszabb távon nem járható, mert a kockázatok szennyezett élelmiszeripari termékek formájában visszajutnak a fejlett országokba. A környezetszennyezéssel kapcsolatos félelem már megjelent az emberekből, de még nincs összhangban a veszély nagyságával.

SZENNYEZETT ÉLELMISZEREK

A XXI. században rossz irányban változnak az emberiség táplálkozási szokásai, melyek döntően hozzájárulnak az új kockázati tényezők kialakulásához. Az iparilag fejlett országokban a lakosság csaknem 30 százaléka betegszik meg évente szennyezett élelmiszer fogyasztása miatt.¹⁴⁷ A rossz táplálkozási szokások először az iparilag fejlett régiókban – USA, Kanada, Európa, Japán, Ausztrália – kezdték veszélyeztetni az egészséget, de napjainkban már mind több országra jellemzőek világviszonylatban. Manapság egyre többet hallunk az egészséges táplálkozás fontosságáról. Sokszor elhangzik a javaslat, hogy az embereknek vissza kell térniük az egészséges életmódhoz. De vajon hogyan?

Megtehetjük, hogy kevesebb nagyüzemi árut: húst, tojást, tejet, cukrot vásárolunk. Helyette fogyasszunk sokkal több gabonát, gyümölcsöt, zöldséget, lehetőleg őstermelőktől. A nagyüzemi tömegtermeléssel, műtrágyázással előállított élelmiszerek esetében ugyanis attól lehet tartani, hogy az egészségre káros szermaradványokat tartalmaznak. Legjobb lenne, ha saját gyümölcsössel és veteményessel rendelkeznénk, de forgalmas utak mellett, szennyezett levegőjű városokban, szennyező anyagokat kibocsátó üzemek mellett ez sem érne ma már semmit. Tiszta talaj, tiszta levegő, tiszta víz nélkül felesleges minden fáradozásunk, nem tudunk egészséges élelmiszert előállítani.

A spekuláción alapuló haszonszerzés átlép minden szabályt. Az élelmiszerpiac bármikor képes az emberi szervezetre káros alapanyagokból előállított termékeket busás feláron értékesíteni, ehhez csak az kell, hogy a spekulációs tőkével uralja a médiapiacot. Ma az Amerikai Egyesült Államokban forgalmazott élelmiszeripari termékek több mint 90 százaléka művi, nem az, aminek látszik. A pénzülgarchiák bármikor képesek félrevezetni a nyilvánosságot már azzal is, hogy összemossák a jót a rosszal, az értékeset a hitvánnyal. Tudatosan szorították háttérbe az életmegőrzés fontosságát hangsúlyozó közgondolkodást. Az élelmiszerekkel történő visszaélés a tőzsdespekuláción alapuló demokrácia szégyenfoltja.

Az iparilag fejlett országokban a lakosság csaknem 30 százaléka betegszik meg évente szennyezett élelmiszer fogyasztása miatt.

¹⁴⁷ Magyar Szó, Gyógyszerkalauz, 2009. március 11.

JÁRVÁNSZERŰ ELHÍZÁS

Közismert, hogy az elhízás, a túlsúlyosság jelentős kockázatot hordoz magában. Ha valakinek az optimálishoz képest 20-30 százalékos súlytöbblete van, akkor várhatóan 900-1300 nappal lesz rövidebb az élete. A kutatók azt is tudni vélik, hogy az elhízás miatti élethosszrövidülés átlagosan ugyanolyan nagy fenyegetettséget jelent, mint a rák, ami egy amerikai várható élethosszát körülbelül 980 nappal rövidíti meg.

A legújabb kutatási eredmények alapján úgy tűnik, hogy az elhízás oka nem csak a táplálkozási szokásokban és a mozgáshiányban keresendő, ahogyan eddig véltük. A New Hampshire-i Egyetem kutatói szerint a gyulladásgátló segédanyagok – melyek bútordarabokban, szőnyegekben, mikrohullámú sütőkben és számítógépekben is megtalálhatók – jelentős mértékben hozzájárulhatnak az Egyesült Államok lakosságának járványszerű méreteket öltő elhízásához.¹⁴⁸ A kutatás vezetője, bizonyos Gale Carey egyetemi professzor véleménye szerint ezeknek a vegyi anyagoknak az alkalmazása az elhízás „járványának” harmadik összetevője lehet a már ismert másik két tényező, a helytelen étrend és a mozgás hiánya mellett. Ezen a véleményen van Anthony Tagliaferro és Deena Small, a molekuláris biológia és a biokémia ismert szakértője, aki ugyancsak részt vett ebben a vizsgálatban.

A rövidítve PBDE-nek nevezett gyulladásgátló segédanyagokat 1960 óta gyártják, és ma már szinte az élet minden területén megtalálhatók, ott vannak még a hajszáritókban is. Becslések szerint az amerikai fogyasztók naponta több mint százféle olyan termékkel kerülnek kapcsolatba, amely PBDE-t tartalmaz. A PBDE-gyártók hangoztatják, hogy termékeik használatával 45%-kal mérséklődtek a tűz okozta halálesetek és sérülések. Ez lehetséges, ugyanakkor azonban ezek a környezetszennyező vegyi anyagok olyan, az egészségre ártalmas hatásokat idézhetnek elő, amelyeket kellőképpen még nem kutattak. A szakértők valószínűnek tartják, hogy a PBDE-k egészségkárosító hatásai összemérhetők a ma már betiltott és nem alkalmazott PCB-kel, valamint a DDT-vel, a legismertebb növényvédő szerrel. Nyilván nem véletlen, hogy kétféle PBDE az Európai Unió országaiban is tiltólistán van.

A kutatók rámutattak arra, hogy a PBDE-k egyik fontos tulajdonsága, hogy zsírban oldódnak, vagyis képesek bejutni a zsírszövetekbe és ott felhalmozódni. De hogy valójában mi történik velük azután

Az élelmiszerpiac bármikor képes az emberi szervezetre káros alapanyagokból előállított termékeket busás feláron értékesíteni, ehhez csak az kell, hogy a spekulációs tőkével uralja a médiapiacot.

¹⁴⁸ Megtalálták a járványszerű elhízás valódi okát!? Online. <http://www.kulinarisvilag.hu/hun/cikkek/megtalaltak+a+jarvanszeru+elhizas+valodi+oka>

ezekben a szövetekben, erre ma még senki sem tudja a választ. Állatkísérletekben, patkányokon tesztelték a PBDE-k hatását. Az egyik kísérletből kiviláglott, hogy azok a hím patkányok, amelyeknek a táplálékába naponta adagoltak PBDE-eket, az anyagcsere szempontjából hasonlóvá váltak az elhízott patkányokhoz, holott a súlyuk korábban megegyezett a kontrollcsoportban lévő patkányok súlyával. Bizonyítottnak látszik, hogy ezek a vegyi anyagok jelentősen hozzájárulhatnak az elhízáshoz. Legalább olyan fontos a szerepük, mint annak, hogy ha valaki túl sokat jár gyorsétterembe, és nem végez rendszeres testmozgást.

A kockázati tényezők között, mint a fenti példából látjuk, egyre nagyobb szerepet játszanak az ételmiszer-adalékok és a különféle vegyi anyagok, amelyek káros hatását tulajdonképpen csak napjainkban kezdjük felismerni.

TÁRSADALMI MOBILITÁS

A társadalmi kockázati tényezők köré kell sorolnunk a nagyarányú mobilitást is. A mobilitásnak vannak előnyei és hátrányai is. Az emberek munkahelyhez juthatnak vele, növekszik a termelékenység, ideiglenesen orvosolhatóvá válnak egy-egy régió belül a gazdasági gondok. Ám ezzel együtt új problémák sora üti fel a fejét: növekszik a válások száma, gyakoribbá válik a bűnözés, barátságtalanabbá válik az élettér, több a lopás, bizalmatlanabbá és boldogtalanabbá válnak a gazdaságilag együvé kényszerített emberek.

Az életminőség és biztonság szempontjából korántsem mellékes, hogy az emberek azok között élnek és dolgoznak-e, akik között felnőttek, vagy idegenek veszik körül őket, akik állandóan cserélődnek. Az, amit a pszichológusok segítő közösségi hálózatnak neveznek, az életminőség szempontjából ugyanolyan fontos, mint a munkahely, a jövedelem, a jogbiztonság.

A modern társadalom legfájóbb hiányosságai – a közbiztonság és a lelki egészség megőrzésének feltételei – többek között a nagyfokú mobilitásból erednek. Az emberek nem szívesen élnek ismeretlenek között, különösen bűnözők között, ha csak tehetik, elköltöznek. A társadalomtudósok kimutatták, hogy egy-egy térségben a bűnözés arányának megfelelően növekszik a magányos emberek és a lelki betegek száma.

A modern államok átgondolatlanoknak tűnnek ebben a tekintetben, amiért súlyos árat kell fizetniük. Ráadásul ma kifejezett nyo-

Az életminőség és biztonság szempontjából korántsem mellékes, hogy az emberek azok között élnek és dolgoznak-e, akik között felnőttek, vagy idegenek veszik körül őket...

más nehezedik a döntéshozókra, hogy segítsék az emberek földrajzi mobilitását, könnyítsék meg az idegenek bevándorlását. A dolog hátterében az a sanda politikai szándék áll, hogy a bevándorlókkal sikerül ideig-óráig letörni a béreket, sikerül megspórolni azt, hogy az őshonos lakosoknak magasabb béreket kelljen fizetni. A bevándorlási politika mögött tulajdonképpen bérharc áll, amely egyre inkább az őshonos lakosok rovására „rendeződik”.

A bevándorlók sajátos kategóriájába tartoznak a vendégmunkások. A vendégmunkások fontos szerepet játszanak a fejlett ipari társadalmak gazdaságában, mert többnyire fásasztó, veszélyes és lealacsonyító állásokat töltenek be, melyek társadalmilag viszont szükségesek. Egyes országokban olykor a munkaerő 10–15 százalékát teszik ki. A vendégmunkásokra valójában nincs szükség, az általuk végzett munkát az adott állam polgárai is elvégezhetnék. Elvileg erre rákényszeríthetők lennének, sőt kényszeríteni sem kellene rá senkit, elegendő lenne megemelni az alacsony presztízsű állások bérét – írja Michael Walzer.¹⁴⁹ Majd felteszi a kérdést: Csakugyan, nem ez lenne az ésszerű? A jóléti államokban azonban más logika érvényesül. Az történik – folytatja fejtegetését –, hogy a tőkés az állam segítségével a hazai piacról a nemzetközi munkaerőpiacra viszik az alacsony presztízsű állásokat. (Előbb ezeket, aztán később a többit!) A vendégmunkásrendszer védelmezői azt mondják, hogy gazdaságilag nézve ez jövedelmezőbb, és az emberi szabadságjogokkal is összhangban van. Ez az érvelés azonban csúsztatás. A vendégmunkások nem szabad polgárok, hanem kizsákmányolt osztály, rájuk nem az igazságosság – a kölcsönös segítségnyújtás – elve, hanem a politikai-gazdasági hasznosság elve vonatkozik. Bár a vendégmunkásokra is a helyi törvények érvényesek, a bevándorlással csak látszólagos területmegosztás jön létre, fél lábbal mindig abban az országban élnek, amelynek a jobb élet reményében ideiglenesen vagy tartósan látszólag hátat fordítottak. Tulajdonképpen sehova sem tartoznak.

KÖZÚTI BALESETEK

Az, aki úgy érzi, hogy az élet fontos területein lemaradt másoktól, jóllehet ő is szeretett volna „valaki” lenni, jobb híján padlóig nyomja a gázpedált. Ha már az igazi versenyben alulmaradt, a közutakon igyekszik utolérni és lekörözni másokat. Itt vesz elégtételt magának. Néha nem elégíti ki a fejvesztett száguldozás, hanem megpróbál másokat leszorítani az úttestről, vagy ollóba szaladva ráhossa a frászt

¹⁴⁹ Bujalajos István : i. m.

A bevándorlási politika mögött tulajdonképpen bérharc áll, amely egyre inkább az őshonos lakosok rovására „rendeződik”.

a szembejövőkre, amin aztán jót nevet. Szidalmazza a közlekedés más résztvevőit, fenyegetően túlköl, az öklét rázza. És bizony, néha el is gázolja azt, aki útjába kerül, hogy aztán gyáván elmeneküljön a helyszínről, vagy ha tetten érik, égre-földre esküdjözik, hogy vétlen a történetekben. A közlekedési balesetek többsége pszichológiai szempontból nem tekinthető véletlennek. Minden gyorskocsis, szabálytalanul közlekedő, ittas vezető önértékelési zavarban szenved, aki személyiségének vélt vagy valós hiányosságait a közlekedési szabályok tudatos megszegésével igyekszik kompenzálni.

A WHO Egészségügyi Világszervezet évente megtartja az egészség világnapját, amelynek 2004. évi mottója Az utak biztonságát a balesetmentesség jelenti volt. Ennek a mottónak a jegyében kezdtek nagyszabású közlekedésbiztonsági kampányba világszerte. Mindhiába.

A világszervezet felmérései szerint évente 1,2 millió ember veszti életét közlekedési balesetben, amely egy népesebb város teljes lakosságát jelenti. A magyar utakon évente 1300-1400 ember hal meg. A balesetek jelentős részében fiatalok játszanak szerepet. (Rengeteg közülük az úgynevezett „diszkóbaleset”, amelynek legszomorúbb jellemzője, hogy egy főnél mindig több a halottak száma.) A közvetlenül okozott károk értéke az emberéleten kívül hozzávetőlegesen 100-150 milliárd forint.

Közúti balesetben 2008 decemberéig Szerbiában 800-an vesztették életüket, és több mint 20 000-en sérültek meg – áll a szerb belügyminisztérium jelentésében.¹⁵⁰ A közúti balesetek leggyakoribb oka a gyorskocsis, az elsőbbségadás elmulasztása, szabálytalan előzés, a gyalogosok figyelmen kívül hagyása, de sok esetben maguk a gyalogosok is vétkesek.

Magyarországon 2007 novemberéig 1123 ember vesztette az életét az utakon. Ez a szám az év végéig 1230-ra növekedett. A meghalt személyek fele vétlen áldozat volt. Összesen 19 004 személyi sérüléses közúti baleset történt. A balesetek fő oka a sebességhatár túllépése (4572 baleset történt emiatt), gyakran az elsőbbség meg nem adása miatt karamboloznak az autók (4439 eset), illetve helytelenül kanyarodnak (3258 alkalommal okozott ez balesetet). A balesetek 63 százalékát személygépkocsi-vezetők okozták. A balesetek 68 százaléka lakott területen belül történt, 14 százalékukban szerepet játszott az alkohol.¹⁵¹

...évente 1,2 millió ember veszti életét közlekedési balesetben, ami egy népesebb város teljes lakosságát jelenti.

¹⁵⁰ 800 áldozat. *Magyar Szó*, 2008. december 3.

¹⁵¹ Az Országos Rendőrfőkapitányság (ORFK) Balesetmegelőzési Bizottságának adataira hivatkozva közli az Origo hírportál. Online. <http://www.origo.hu/thon/20071207-orfk-baleseti-statisztika-2007.html>

„EZ NEM TÖRTÉNHEK MEG MÉG EGYSZER!”

A motorizáció első halálos áldozata Bridget Driscoll 44 éves, kétgyermekes családanya volt. A baleset 1896. augusztus 17-én történt. A hölgy a lányával éppen úton volt a londoni Crystal Palace-ba, hogy egy táncelőadást tekintsenek meg, amikor az egyik kereszteződésnél az úton áthaladás közben – a tanúk szerint egy „eszméletlenül” gyorsan száguldó autó – elütötte. A rendőrségi jelentés szerint a jármű 12,8 km/óra sebességgel száguldott, és egy 25 év körüli fiatal férfi vezette. A baleset jegyzőkönyvét a hatóság megbízott embere ezzel a mondattal zárta: „Ez nem történhet meg még egyszer!”

A legfőbb balesetet okozó tényező a gyorsajtás, illetve relatív gyorsajtás, amikor az adott körülmények között a közlekedési szabályok által engedélyezett tempó már balesethez vezethet (pl. korlátozott látási viszonyok, eső, hó stb. esetén). Sajnálatos módon a helyzet várhatóan rosszabbodik. Egyrészt az újabb autók könnyebben érnek el nagyobb sebességeket, amelyet csak fokoz az emberek kalandvágy iránti igénye, ugyanakkor az okok között az agresszivitást is meg kell említeni. Rontja a helyzetet, hogy a közlekedők nem használják a rendelkezésükre álló biztonsági rendszereket, például a biztonsági övet. A nagyobb sebesség, a nem bekapcsolt öv pedig baleseteknél szinte egyértelműen súlyos sérülést jelent.

AUTÓKARAVÁNOK EURÓPÁBAN

Európa-szerte hatalmas autókavánok indulnak útnak a nyári szünet beálltával a népszerű nyaralóhelyek felé, illetve évente többször, amikor a karácsonyi és húsvéti ünnepek alkalmából a vendégmunkások indulnak hazafelé és vissza munkahelyükre. Ilyenkor nemcsak az autók, hanem sajnos a balesetek száma is megugrik a forgalmas utakon. A statisztikák szerint az Európai Unióban évente 43-45000 ember veszti életét, és 1,7 millió sérül meg autóbalesetek következtében. Az unió országaiban a közvetlen károkra 45 milliárd eurót költenek, a teljes kárérték azonban könnyedén átlépi a 160-170 milliárd eurót. Ennek az összegnek csak töredékét költik az érdekeltek baleset-megelőzésre, pedig sok tragédiát meg lehetne előzni.

A helyzet rosszabbodását a szakemberek újabban azzal magyarázzák, hogy a tíz új kelet-európai tagország elavultabb, kevésbé biztonságos autóparkkal lépett be az unióba. A balti államok útjain például nyolcszor annyi a baleset, mint Nagy-Britanniában. Emiatt

A legfőbb balesetet okozó tényező a gyorsajtás, illetve relatív gyorsajtás, amikor az adott körülmények között a közlekedési szabályok által engedélyezett tempó már balesethez vezethet.

kezd reménytelenné válni, hogy megvalósul az a még 2003-ban kitűzött cél, mely szerint 2010-ig felére kellene csökkennie a balesetek számának az unió útjain. Idén szeptemberben ér a feléhez a brüsszeli biztonsági program, de jó, ha 13 százalékos csökkenést tudnak majd kimutatni a kívánatos 25 százalék helyett.

Közlekedésbiztonsági szempontból Svédország áll élen áll az unió országai közül.¹⁵² Ez nem véletlen. A skandináv országban a közlekedést régóta a népegészségügy részeként kezelik. A svédek hűvös ésszel kiszámították, hogy az autóbalesetek felesleges költségeket okoznak a társadalomnak. Elsőként vezették be a biztonsági öv kötelező használatát. 1970-ben még 1300-an haltak meg a svéd utakon, 2004-ben már csak 480-an, miközben háromszorosára nőtt az autók száma. Több mint harminc éve kötelező a nappali reflektorhasználat, az utakon 110 kilométerre korlátozták a legnagyobb megengedett sebességet. 555 millió eurót költöttek a szembemenő forgalmat elválasztó korlátok építésére, hogy kiküszöböljék a frontális ütközéseket. Stockholm csaknem egész területén 30 kilométeres sebességgel lehet közlekedni, és ennek betartására sok traffipaxot helyeztek el.

Az egyik svéd közlekedésbiztonsági szakember számításai szerint a közúti balesetek egyetlen év alatt kétszázmilliárd euró veszteséget okoznak az unióban, ami a tagországok nemzeti össztermékének két százalékával egyenlő. Ennek egyharmada a közvetlen anyagi kár és az orvosi beavatkozások költsége, az összeg kétharmadát pedig azok a közvetett károk teszik ki, amelyek a baleset utáni munkakiesésből, rokkantságból, lelki és egyéb problémákból adódnak. Az emberi életet természetesen nem lehet pénzben mérni, szakemberek mégis kiszámították, hogy egyetlen halálos baleset elkerülésével több mint egymillió eurót lehetne megtakarítani.

EMBER- ÉS SZERVKERESKEDELEM

A gyors meggazdagodás reményében történő külföldi álláskeresés egyre nagyobb kockázati tényezőt jelent. Egy újsághír szerint Szerbiában 2001 óta 386 személy esett az emberkereskedelem áldozatául. A legtöbb esetet Vajdaságban, Zomborban jegyezték fel. Ötször több nőt fosztottak meg szabadságától, mint férfit. Az előbbieket prostitúcióra kényszerítik valahol Nyugat-Európában, az utóbbiakat Dubaiba viszik munkaerőnek.¹⁵³ A híradásokban időnként csecsemők elrablásáról is szó esik. Szerbiában a szervkereskedelemtől nincsenek hozzáférhető adatok, de sokan tudni vélik, hogy létezik. Az ilyesmiről más orszá-

Az emberi életet természetesen nem lehet pénzben mérni, szakemberek mégis kiszámították, hogy egyetlen halálos baleset elkerülésével több mint egymillió eurót lehetne megtakarítani.

¹⁵² Holttér: fekete kép a közutakról. 2005. 07. 12. [2008. december 3.] Online. <http://reggel.hu/index.php?apps=cikk&cikk=17157>
¹⁵³ Mh.: Mindenki áldozat lehet. *Magyar Szó*, 2009. január 5.

gokban sem beszélnek szívesen, annak ellenére, hogy egyre több az eltűnt személy, akinek örökre nyoma vész.

Az emberkereskedelem az egész világon gondot okoz. Leginkább a fiatalok veszélyeztettek, akik naivan bedőlnek a jó jövedelmet ígérő hirdetéseknek. Külföldre szeretnének kerülni a gyors meggazdagodás és a jobb élet reményében, ezért fogékonyak a jó ajánlatokra, az ígéretesnek látszó hirdetésekre.

A médiában időnként felröppennek a kínai szervkereskedelemről szóló hírek, hogy rendelésre rabolnak el és gyilkolnak embereket a szerveikért. Az elmúlt években azonban sorozatosan lepleztek le szervkereskedőket Amerikában is. A *New York Daily News* riportere szerint a philadelphiai boncdoktorok és a halottakat felhajtó ügynökök a havi több száz hullából rövid idő alatt feltehetően milliókat keresnek.¹⁵⁴

Korábban New Jersey-ben lepleztek le illegális szervkereskedelmet, 2006-ban Fort Lee városában egy biológiai kutatóvállalat egy halottasházzal együttműködve testrészeket szállított New Yorkba, ahol azokat értékesítették. A tettesek a szervlopást többször közvetlenül a temetés előtt hajtották végre. Sok esetben a virrasztásnál felöltöztetett, felravatalozott halott 75 százalékban már csak műanyag csövekből állt. Legutóbb William Sherman, a *New York Daily News* riportere hozott nyilvánosságra hasonló eseteket.

Amerikában egyre gyakoribb a testrészek illegális adásvétele. Kórházak, doktorok, kisebb klinikák, sebészek, fogorvosok, plasztikai sebészek állandó nyomás alatt állnak, hogy beszerezzenek bőrt, csontokat, porcokat, szerveket, szív- és érfalakat. Feltehetően az illegális szervkereskedelem jelen van más országokban is, csak ritkábban derül ki, hogy a kórházakban a hozzátartozók tudta nélkül boncolnak holttesteket, és értékesítik a szerveket, így rövid idő alatt milliókat keresnek.

AZ ÉLETMINŐSÉGET MEGHATÁROZÓ TÁRSADALMI TÉNYEZŐK

Az emberkereskedelem az egész világon gondot okoz. Leginkább a fiatalok veszélyeztettek, akik naivan bedőlnek a jó jövedelmet ígérő hirdetéseknek.

¹⁵⁴ Tombol az illegális szervkereskedelem Amerikában. Független Hírügynökség. [2007. október. 29.] Online. <http://index.hu/bulvar/hulla1029/>

A haladó gondolkodású emberek legfőbb vágya az életesélyek egyenlő eloszlásának megteremtése a világon. Ennek lehetősége azonban – az átmenetileg ígéretesnek látszó ideológiák ellenére – mindinkább az elérhetetlen álmok birodalmába tartozik. Lehetséges-e a teljes foglalkoztatottság és az igazságos jövedelemelosztás? Megszüntethetőek-e a rejtett jövedelmek, a látható szakadékok, a korrupció és a társadalmi

igazságtalanság? Megállítható-e a szegénység újratermelődése, sőt újabb társadalmi rétegek lesüllyedése? Helyreállítható-e a bizalom az emberek között? Visszanyeri-e a család a társadalom megbecsülését? Biztonságossá válik-e az élet? A globalizálódó világban van-e esély az egészséges életvitelű helyi társadalom kialakítására? Milyen társadalmi, politikai, pszichológiai korlátai vannak ennek az utópiának?

Az átlagos nyugati polgár az elmúlt évszázadban sokat profitált Nyugat gazdasági, politikai és katonai erejének megerősödéséből. A reáljövedelem folyamatosan növekedett, ami biztosította az életminőséget meghatározó legfontosabb tényezők megőrzését. A privilegizált helyzetben levő emberek olyan fényűző életformát alakítottak ki maguknak, amely a világ népességének a túlnyomó többsége számára elérhetetlen. A jelenlegi pénzügyi-gazdasági válság tükrében úgy tűnik, hogy a gondtalan jólét a továbbiakban Nyugaton is fenntarthatatlan. A modern állam legfontosabb két vívmánya, az egészségbiztosítás és a nyugdíjrendszer kritikus helyzetbe került, a foglalkoztatás szintjét sem sikerült megőrizni, a jövedelmi viszonyok (aránytalanságok) vérlázítóak, a család válságban, az életminőség romlik, a bizalmatlanság és a bizonytalanság légköre nehezül a társadalomra.

Tudjuk-e, hogy milyen irányú szemléletváltásra lenne szükség, milyen értékek mentén kellene a társadalmat és az életünket szervezni? Nos, az idevonatkozó társadalomtudományi és pszichológiai kutatások egybehangzó eredményei szerint az életminőség javítása, és vele együtt a boldog élet feltételeinek a megteremtése a következő tényezőkön múlik:

- az egészség,
- a család,
- a munka,
- a politikai és jövedelmi viszonyok,
- a jó emberi kapcsolatok.

Nem ez a „trendi”. A gazdasági élet mai fejlettségi szintjén – az érvényben levő paradigma miatt, mely szerint a társadalmi fejlődés célja a gazdasági növekedés, a pénzszerzés – a fejlődés önpusztító folyamatot hozott létre. Erre vonatkozóan gyakran elhangzottak már figyelmeztetések, de a köztudatban még mindig él az a meggyőződés, hogy a gazdasági termékbőség és áruválaszték határa a csillagos ég. Csak pénzt kell hozzá szerezni, és boldogok lehetünk. Nehéz lesz ezt a szemléletmódot megváltoztatni, nemcsak a bankok

és multinacionális cégek ellenérdekeltsége miatt, hanem mert maguk az emberek is szükségleteik biztonságos és növekvő kielégítésében látják a sikeres, kényelmes és boldog élet feltételeit. Továbbá nehezíti a szükséges szemléletváltást az is, hogy a gazdasági termelés által létrehozott civilizációs kockázatok a közvetlen érzékelés számára nehezen megfigyelhetőek.¹⁵⁵

¹⁵⁵ Juhász Erika: i. m. 81.

